

Požari Zagreba XVII. i XVIII. stolj.

Priopćio dr. Ljudevit Ivančan.

Poznato je, da je g. 1553. zagrebački prepozit Pavao Zondi utemeljio u Bolonji zavod za uzgoj višjega klera Ugarske, s kojom je u ono doba bila spojena Hrvatska kraljevina. Taj zavod zamislilo je osnovati Zondi, dok je bio, prem zagr. kanonik, još u Rimu, te vršio službu penitencijara. Tamo se je Zondi sklonio za vrijeme borbe o prijestolje, između Ferdinanda i Zapolje. Boraveći Zondi u Rimu u prvoj polovini XVI. stoljeća vidio je, da je Ignacij Lojola g. 1541. dobio dozvolu od sv. Stolice, da utemelji germanski kolegij za uzgoj klera, poznat pod imenom »Collegium germanicum,« u kojem ga je poduzeću živahno podupirao kardinal Ivan Moroni, a taj je poznao prilike u Njemačkoj, budući je bio dulje vremena papinski legat onih krajeva, te zajedno sa Ignacijem uvidio, da se je protestantski pokret u Njemačkoj s velikoga dijela zato tako brzo širio po Njemačkoj, jer je tamo u ono doba manjkalo učenoga i oduševljenoga klera, da suzbija protestantizam. — Zagrebački prepozit, koji je već g. 1524. bio zagr. kanonik, sklonio se je u Rim, da izbjegne grozotama građanskoga rata, koji se je u Hrvatskoj vodio radi borbe o prijestolje, pak videći, da Ugarskoj, s kojom je bila spojena i Hrvatska, prijeti ne samo protestantska, nego i turska pogibelj, treba također naobraženi kler, počeo se je baviti mišlju, da i on utemelji sličan zavod germanskom kolegiju, dakako samo u skromnijim dimenzijama, barem za početak, stoga i piše u svojoj zakladnici: *Considerantes quanta esset in regnis Hungariae et Sclavoniae virorum doctorum, quorum prudentia, eruditione, consilioque res divinae, quam humanae rite gubernarentur, administrarenturque, raritas et penuria, stoga utemeljuje u Bolonji zavod za uzgoj klera, Ugarske i Slavonije, kako se je u ono doba današnja Hrvatska zvala.*¹ G. 1578. utemeljen je ponajviše nastojanjem Isusovca Stjepana Szanta Aratora za pape Grgura XIII. »Collegium Hungaricum« ali pošto je taj zavod skoro propao, to je g. 1580. 13. IV. bulom »Ita sunt humana« ugarski kolegij spojen sa germanskim, pak se od toga vremena zavod za uzgoj klera zove »Collegium germanico-hungaricum«, a budući je Zondi osnovao sličan zavod u Bolonji, te brigu i upravu ovoga zavoda predao zagr. Kaptolu, to su najvećma Hrvati zagrebačke biskupije u taj zavod primani i tamo se uzgajali, a u mnogo manjem broju su se ondje naobražavali Mađari.

Rektori toga zavoda bili su redovito kanonici zagrebačkoga Kaptola, pak su umah u početku počeli pisati kroniku bolonjskoga zavoda, u koju su sa rijetkim iznimkama, skoro svi rektori, počam

* Vjesnik kr. zem. Ark. g. 1912.

od g. 1553. do ukinuća zavoda po kralju Josipu II. u drugoj polovini XVIII. stoljeća u tu kroniku bilježili događaje, tičuće se zavoda, kao i ostale zgone crkvene i svjetske povjesti. U toj se kronici nalaze opisani događaji, koji se ne nalaze nigdje drugdje zabilježeni, naročito, što se tiče bojeva zagr. Kaptola sa Turcima u okolici Siska, pak je taj kodeks važan izvor za prilike XVI. do XVIII. stoljeća. Taj kodeks ima naslov iz kasnijega vremena: *Chronologia Illustrissimi Collegii Illyro-Hungarici Bononiae fundati, ab anno 1553. per Reverendissimos Dominos Rectores compendioso ac brevi calamo rerum memorabilium notitiarum exhibens, in aliquibus Collegium respicientibus lectu necessaria.* Na prvoj stranici toga kodeksa je napisano rukom književnika Ivana Kukuljevića:

»Ovaj veoma važan rukopis, došo je po zaostavčini glasovito-ga kanonika Baričevića u ruke pokojnoga kanonika Mravinca, a »po ovom u zbirku kanonika Guglera, koj ga meni predade s dozvolom predati ga s ostalom mojom književnom sbirkom, narodnomu muzeju u Zagrebu dne 25. XI. 1868.

»Ivan Kukuljević, m. p.«

Danas se taj kodeks nalazi u arhivu jugoslavenske akademije u Zagrebu pod signaturom IV, c. 8. jer ga je Kukuljević uz ostalu svoju zbirku knjiga i rukopisa njemu prodao.

Brdovački župnik Baričević, koj je svojedobno iz kapt. arkiva posudio taj kodeks, da ga proučava, jer se je bavio pisanjem knjiga, nije se za života pobrinuo da označi, kako taj kodeks spada u kapt. arkiv, pak je nakon njegove smrti došao u ruke kanonika Mravinca a nakon smrti ovoga dospio je u ruke nasljednika kanonika Guglera, koj u mjesto, da ga vrati onamo kamo spada, najme u kapt. arkiv, zadržao ga je kod sebe, te ga je nekome zgodom tamo opazio Kukuljević i videći nebrigu kanonika za tako važan kodeks, si ga je posudio a zatim zaboravio vratiti, jer ne mogu vjerovati, da ga je mogao Gugler predati Kukuljeviću, da ga tobože predade narodnom muzeju. Kada je potonji trebao novaca za kauciju svoje kćeri, koja se je udala za vojničkoga satnika, prodao je taj kodeks uz razne druge knjige i arkivalije za 20.000 forinti arhivu jugosl. akademije. Svakako je to bolje, nego li učini njegov sin Milutin, koji je mnoge knjige i arkivalije po ocu sabrane darovao nekom madařarskom ućevnom zavodu. U akademskom arhivu već preko 60 godina čuva se brižno taj kodeks, čiji sadržaj je tek rijetkim sretnicima poznat.

Pošto je taj osobito za crkvenu povijest zagr. biskupije i kulturne prilike onoga vremena znameniti kodeks samo u jednom primjerku poznat, a nije isključena mogućnost, da prigodom kakovog požara postrada, te i propadne, to sam ga ja u tri primjerka otipkao i nekim knjižnicama predao, prem je bilo nekoliko riječi, koje

nisam mogao odgonetnuti radi lošega pisma nekih rektora, a niti poznati stručnjaci nisu mogli te riječi pročitati.

O bolonjskom zavodu je profesor Klaić napisao opširnu monografiju u Vjestniku kr. zem. arkiva,¹ a prije svoje smrti rekao mi je, da ima za štampu prireden i drugi dio te rasprave, pak bi bilo poželjno da nasljednici literarne imovine pokojnika i drugi dio opisa bolonjskoga zavoda publicirati dadu.

Medu ostalim vijestima, koje sadržaje bolonjska kronika upisani su neki požari grada Zareba XVII. i XVIII. stoljeća pak pošto neki od njih još nisu publicirani ili tek u kratkom izvadku, a sadržavaju dosta detaljnih podataka o pogorjelim zagrebačkim crkvama, samostanima, biskupskom dvoru, kanoničkim kurijama, javnim i privatnim zgradama, držim da će biti interesantno pripočiti točne prepise o nekim požarima, koji su opisani u bolonjskoj kronici, kao što i u nekim drugim spisima starijega vremena.

Prvi požar upisao je u bolonjskoj kronici kanonik, rektor Andrej Otavcij (Ottavcius), koji je bio zagr. kanonik od g. 1622. do 1635. kada je umro. Taj je učio naprije u Beču filozofiju, zatim u štajerskom Grazu, kamo je odredbom zagr. kaptola premješten, da tamo uči teologiju. Kanonikom je postao g. 1622.² a bolonjski rektor je bio od 16. X. 1624. do 28. XI. 1628. U kronici je napisao osam listova raznih bilježaka, tičućih se najvećma zavoda, i svoju autobiografiju. Došav u bolonjski zavod našao je tamo rektora Ivana Filipčića sa jednim tek alumnom Matijom Lucinićem. Od svih njegovih bilježaka je najzanimivija ona, koja opisuje požar Zagreba od 27. Maja g. 1624. Ovaj požar je opisao i Vinković, koji se opis može čitati kod Farlatija.³ Ali taj malo drugačije opisuje taj događaj. Otavcijev opis glasi:

»Conflagratio quae contigit Anno 1624. 27. Mai hora noctis fortasis undecima vel duodecima. Tanta fuit eo tempore per totam Slavoniam siccitas, ut pascua et herbae solis ardoribus exustae vix ad alenda pecora suffecerint. Campi ac agri, nimio aestu decocti, vix aliquam spem messium futurarum pollicebant. Litatum fuit saepius, pluresque habitae processiones, quibus iratus Deus placaret; tantamque siccitatem in roren gratiosissimum commutaret. Die preadicto qui fuit feria 2. Pentecostes, (familiae meae luctuosa sane ex sepultura et obitu Amici post mortem et colendi Adm. Rdi. Stephani Medak Praepositi Chasmensis et Canonici Zagrab) instituae fuerunt publicae orationes, ad arcem Divi Joannis in nova villa, decantatis ad finem praedictum ss. Lythanys, sacrificiisque, peractis coelum nubibus obduci, futuraeque pluviae Praenuntius imber gustator cadere conspiciebatur, duravit ista temporis vicissitudo varia vesperum usque, quo ad tonitrua cum

² Act. Cap. ant. fasc. 104. nr. 5.

³ Illyr. sacr. T. V. p. 558.

variis terribilibusque, coruscationibus horrorem extraordinarium hominibus incutere videbatur. Nona fuerat audita, quando ingenti cum fragore et fulgure emissum desuper fulmen Ecclesiae tectum petyt quod cum tetigisset ardentis carbones ac scintillas ex se emisisse fuerat visum. Duas circiter horas ignis latuit, sed cum altissimo sopore cuncti prenerentur, ignis in auras erupit, vehementior, eius violentia per totum Capitulum et civitatem carbones adhuc ardentis deportabat. Actum fortasse tum temporis fuisset de universis aedibus, nisi Deus ter opt. max. ventorum impetum corruisset, qui post meridiem usque ad ipsam flammam saeviebant. Medium jam tectum fuerat igne consumptum, cum Rdissimus D. Petrus Domitrovich Eppus Zagrabiensis gravissimo sese exponens periculo templum ingreditur, et inter tot discrimina ultimis se casibus obyciens ad tabernaculum accurrit ubi Sacratissimum Eucharistiae sacramentum fuit semper, quod ipse utraque manu apprehendens imperteritus summa cum veneratione ac nostrum omnium admiratione eripuit, quod ad Eccliam Divi Francisci postea fuit dlatum. Non multum post fornix Sanctuary magno fortassis pondere lignorum ac trabium ardentium quassata corruit, cum paulo antea Adm Rdus Petrus Kupresz affixa penes altare majus hinc inde tapetia deponeret sub ipso ruinae periculo constitutus.

Exurunt nobilissima altaris antependia, Altare celeberrimum in favillas redactum, campanae liquefactae, excidium extremum imminabat Eccliae ob pulveres tormentarios qui supra Sacrarium conservabantur. Summa tamen industria D. Simon. Bratulich, (to je bio nećak nekadanjeg zagr. biskupa Šimuna Bratulića, a tadanjih prepozit bl. Dj. Marije na Kaptolu), et Andreae Draganich per medias flammis dicti pulveres exportati, timorem incussum diminuerunt.

Cum Ecclesia tota Arx conflagravit, maxima cum iactura rei domesticae Rmi. Eppi supra memorati.

Hac calamitate inflicta, necdum tamen animi Antistitis et Canonicorum consternati Divina officia statim die sequenti in aede Divi Francisci redintegrata, translata postmodum ad planum Divae Virginis conservandam. Rdissimus Praesul cum et non daretur habitationis in exustis parietibus, copia, vacantem domum maioris Praepositurae habitandam occupavit, in qua multa consilia de restauranda fabrica sunt habita.

De modo tegendi diversae ferebantur opiniones, vicit ea quae postmodum negotium deduxit in effectum; Exiguo temporis spacio tot trabes succisae, tanta lignorum copia devecta, ipsa denique machina ingens sub tecto brevissime, unius circiter plus minus anni spacio collocata.⁴

⁴ Chron. bonon. pag. izvornik str. 117. tipkopis str. 112.

Na povratku sa bolonjskoga rektorata je Andrija Otavcij još dulje vremena u zagr. kaptolu živio, službu ravnatelja pravda, (director causarum), vršio te umro g. 1636.⁵

Drugi veći požar grada Zagreba bio je 28. Maja 1645. za biskupovanja Martina Bogdana, (1643.—1647.). Taj požar nije opisan u bolonjskoj kronici, već se nalazi prema izvješću Đure baruna Ratkaja kod Farlatija⁶ te glasi kako slijedi:

»Eadem basilica S. Stephani, quae ante annos unum et viginti de caelo tacta non levem ruinam, et plurimum vitii fecerat, vix in pristinum statum restituta fuerat, cum iterum ejus restaurandae ac resarciendae necessitatem nova et gravior calamitas attulit. Anno igitur 1645. IV. Kal. Aprilis, sub horam decimam noctis, incendium in civitate montis Graecensis, nescitur unde ortum, postquam multa urbis aedificia conflagrassent in aream Capitularem, et arcem Episcopalem, vento impellente illatum, tum plures Canonorum aedes absumpsit, tum basilicae itemque palatio Episcopali magnam vastitatem intulit. Prima cura Episcopi et Canonorum versa est ad restaurandam basilicam, et praesertim tectum reficiendum, quod ventos pluviasque defenderet, ne formicem, totumque aedificium labefactarent. Verum quantalibet celeritate et sollicitudine adhibita, tectum antea confieri non potuit, quam fornix imbrium ac tempestatum labe tabescens corruerit: et odaeum, organum, solium Episcopale, subsellia Canonorum, et aliquot aras ingenti ruina oppressit, diruit, confregit ut tradit Georgius Ratchajus: Fornix multis imbrium, pluviarum, ventorumque impulsibus labefactatus, cadenteque, cui innitebatur, columna, eo corruit detrimento, ut chorum, Episcopi thronum, quinque sub choro aras, stallos sinistrae partis dimidios, et quod sine animi dolore, dici nequit, nobilissimum, multorumque millium organum, omnia veteris magnificique operis, oppresserit, comminuerit. Architectis igitur, fabris, operariis magna mercede undique accitis, intentiore cura, operaque nunquam intermissa laboratum est ut quam celerrime posset et fornix, et tectum, et cetera omnia, quae vel ignis absumperat, vel fornix contriverat, in integrum restituerentur. Episcopus vero postquam palatium episcopale restaurasset, aere suo tum odaeum, tum organum refecit, ut versiculi ibidem inscripti declarant:

Osvaldi sternit fornix chorum, et organa Lucae,
Bogdan Martinus Praesul utruque locat.

U doba kanonikovanja Levakovića (1638.—1640.) koj je opisao zagr. katedralnu crkvu, pak do konca god. 1800. dijelilo je srednju, od sjeverne i južne lade devet stupova sa svake strane. Levaković

⁵ Act. Cap. f. 104. nr. 4.

⁶ Illyr. sacr. V. 580.

piše: »Ad Aquilonem sive latus Evangelii sunt columnae novem, a cornu Epistole sive ad meridiem totidem«. Na Klobučarićevom tlorisu katedrale imade također urisano sa svake strane srednje lađe po devet stupova. U XIX. stoljeću, sve do restauracije katedrale pod konac XIX. stoljeća pak do danas su na svakoj strani srednje lađe samo po sedam stupa, imade ih dakle dva manje, a to stoga, jer su između petim i šestim, te šestim i sedmim u potonje doba, valjda u drugoj polovini XV. stoljeća podignuta dva niža stupa sa svake strane srednje lađe, da se na njima podigne sa strane Evandolja pjevalište i prostor za orgulje, a sa strane Epistole bogomolja ili loža za biskupa, da u njoj može prisustvovati službi božjoj u katedrali. Dokaz za ovu moju kombinaciju je gori navedeni napis: »Osvaldi sternit fornix chorum, et organa Lucae«, koji je napis stavljen nakon reštauracije srušenoga svoda i orgulja. Kada je srušeno pjevalište i uklonjene orgulje, koje su još tečajem XIX. stoljeća, sve do 1879. služile za redovitu porabu službe božje (dočim su se velike orgulje rabile tek na najveće blagdane), a podjedno kada je odstranjena biskupska bogomolja, prestala je potreba onih kasnije sagrađenih stupova, koji nisu imali konstruktivnu svrhu gradnje katedrale, te od toga vremena imade svaka strana srednje lađe samo sedam stupova. Ovaj opis stupova srednje lađe bio je potreban, da se bolje razumio bude sam nacrt Klobučarićev, sastavljen u drugoj polovici XIX. stoljeća.

U sredini srednje lađe šest kurentnih hvati od glavnoga ulaza bio je oltar sv. Miholja arhandela. Kod ulaznih vrata s desne i lijeve strane u duljini jednog i pol hvata bili su smješteni kameni u kojih posudama se je nalazila blagoslovljena voda. Treći kamen sa posudom za blagoslovljenu vodu, nalazio se je u sredini srednje lađe 12 hvati udaljeno od glavnoga ulaza. Od ulaza 17 hvati kurentnih udaljeno, nalazilo se je osam stupova u promjeru od tri stope (oko 50 centimetara) koji su sa jedne strane podržavali svećenički kor. Ovi su stupovi u jednakim razmacima bili razmješteni kroz sve tri lađe. Dva hvata prema iztoku bilo je smješteno na ogradnu, valjda drvenu stijenu, koja je štitila svećenički kor od propuha, pet žrtvenika, od kojih je onaj u sredini srednje lađe bio posvećen sv. Križu, te je bio namješten iza biskupskoga faldistorija, dočim je ovom na strani Epistole bio oltar sv. Jeronima, a oltar 40 hiljada mučenika južnije od prijašnjega; sa strane Evandolja oltaru sv. Križa bio je oltar sv. Franje Serafinskoga, a njemu na sjever oltar sv. Doroteje. Između 5, 6, i polustupa u srednjoj lađi bio je kor kanonika i ostaloga katedralnoga svećenstva, naročito prebendara i klerika. Sa strane Epistole, a na desnu stranu biskupskoga faldistorija, bila su mjesta zagr. prepozita, kantora, Arhidakona: katedralnog, komarničkog, kalničkog, čazmanskog, varaždinskog, kustosa i ostalih kanonika t. zv. »simplices Canonici« prema dobi imenovanja. Sa strane

Evandelja, odosno sa lijeve strane biskupskoga faldistorija, imali su sljedeći kanonici svoja mjesta ili stalla: lektor, čazmanski prepozit, Arhidakoni: dubički, gorički, vaškanski, bekčinski, vrbovački, kanonik magister senior, ostali simplices kanonici. Zatim su slijedili prebendari, a možda i klerici u koliko je bilo mjesta u klupama. U pokrajnoj lađi do sakristije bili su oltari Svih Svetih i Pavla Apostola dočim je na onom mjestu, gdje još danas postoji oltar sv. Ladislava i u Levakovićevo doba opstojao oltar posvećen istome svecu. U južnoj lađi bili su oltari sv. Kuzme i Damjana a uz južnu stijenu sv. Magdalene, dočim je na istom mjestu gdje danas postoji oltar bl. Dj. Marije i u Levakovićevo doba bio oltar posvećen bl. Djevici. Oltari sv. Ladislava bl. Dj. Marije u pokrajnim lađama, te onaj sv. Petra i Pavla, koj je nekoč bio u sakristiji, su najstariji, jer je nje već biskup Timetej posvetio g. 1275. i 1284.⁷ Polustupovi među današnjim petim i šestim te šestim i sedmim stupom danas više ne opstoje, ovi su uklonjeni pod konac XIX. stoljeća, kada je po graditelju Bollè-u katedrala reštaurirana, dočim su sjedala klera uklonjena g. 1800. za reštauracije biskupa Vrhovca, koj je još ostavio pokrajni kor i biskupsku bogomolju. Kod sedmoga stupa, bile su tri skaline kojima se je išlo u onaj prostor gdje se danas nalaze sjedala za kanonike, prebendare i klerike. Taj se prostor danas nazivlje presbiterij, prem je veoma neshodan za kor klera, buduć je radi bojadisanih prozora mračan, pak skoro uvijek mora razsvjetljen biti, a kada istočni i sjeverni vjetrovi pušu, veoma je osjetljiva zima, buduć su bojadisani prozori jednostavni te slabo ili nikako odoljevaju propuhu. Ovaj je prozor bio presbiterij do g. 1800. kada je biskup Vrhovac dao prenesti svećenički kor iz sredine srednje lađe u prostor današnjega presbiterija, gdje imade pet visokih gotskih prozora, koji su možda za vrijeme biskupa Vrhovca dvostruki bili a u vrijeme nadbiskupa Haulika izmijenjeni bojadisanim jednostavnim prozorima. Do godine 1800. bila su u tom prostoru dva pokrajna oltara, sa strane Evandelja oltar Zadnje večere, a sa strane Epistole oltar sv. Luke, pred tim žrtvenicima bila je niska ograda. Po prilici dva hvata istočnije od te ograde bio je veliki žrtvenik, koj je tamo stojao do reštauracije koncena XIX. stoljeća. Taj prostor je ujedno bio opredijeljen za biskupske grobnice sve do najnovijega vremena. U vrijeme Levakovića bio je na strani Evandelja uz veliki oltar na stijeni prigraden tabernakul, tako zvani »Sacramentshäuschen« kakovi su bili u običaju u srednjem vijeku, te ih još danas imadu neke crkve za uspomenu sačuvane.⁸

Nakon ovako opisanoga tlorisa po Levakovićevom opisu i nacrtu geometra Klobučarića, može se kombinirati, da se je valjda

⁷ Tkalčić, Mon. Civ. Zagr. Tom. I. pag. 51. 53. 57.

⁸ Farlati, Illyr. sacr. V. 337.

od velikih kiša i vlaga nepokrivene još od požara g. 1645. crkve, srušio peti stup koj dijeli srednju od sjeverne lade katedrale, te stoga slomio i svod crkve, i uništio mali pjevački kor, orgulje pet oltara i neke kanoničke klupe. Uništeni su po svoj prilici oltari u blizini petoga stupa sa sjeverne strane srednje lade, a to su bili oltari sv. Pavla, Franje Serafinskoga, Svih Svetih, sv. Doroteje i sv. Križa.

Prigodom požara g. 1645. pogorila je i kaptolska vijećnica, pak jerbo se u savezu sa pogorjelom vijećnicom nalazi u kaptolskom arhivu, veoma zanimiv spis o popravku iste, to držim da je umjesno o njoj nešto progovoriti.

U prijašnja vremena je zagr. Kaptol svoja vijećanja, kao i sve poslove, koje je obavljao kao *locus credibilis*, obdržavao u nutarnjoj sakristiji katedrale, kako to dokazuju mnogobrojni spisi u kaptolskom arhivu, koji obično počinju sa poznatom formulom »*Nos Capitulum capitulariter in interiori sacristia ad sonum campanae congregati etc.*» »*Interior sacristia*« bio je onaj dio današnje sakristije katedralne crkve, gdje se danas nalaze ormarići prebendara, koji je dio sakristije u doba prije restauracije katedrale g. 1879. i sljedećih godina, bio zidom odijeljen te imao samo jedan ulaz iz vanjske sakristije. U tu nutarnju sakristiju koja je bila niža od razine vanjske sakristije unilazilo se je kroz tri stepenice, tamo se je nalazila riznica i u tom su se prostoru obdržavale kaptolske sjednice i vršili oni javni poslovi, koji su se ticali prenešenoga kaptolskoga djelokruga »*locus credibilis*«, tamo su se pečatile javne isprave i t. d. Još danas živi tadanji prebendar, koj je ujedno bio sakrista i kaptolski arkivar u osobi kanonika Antuna Starca, koji je g. 1879. kada je počela posljednja restauracija katedrale, riznicu »*de sacristia interiori*« prenašao u prostoriju prvoga kata, gdje se riznica danas nalazi, nakon što je iz gornje prostorije nadzirao prenos staroga kaptolskoga arkiva i spise spadajuće na »*locus credibilis*«, koji su se do g. 1879. nalazili u onoj prostoriji, gdje je danas riznica. Arkivi su prenešeni u tada praznu kuriju broj 4. a g. 1887. u bivšu lektorsku kuriju br. 27, gdje se još danas noviji arkiv počam od g. 1800. čuva, dočim je sav stariji arkiv predan u pohranu na 50 godina kr. zem. arhivu u zgradi sveučilišne biblioteke.

O gradnji kaptolske vijećnice, koju su u staro doba zvali »*domus communis Capituli*« a Krčelić ju zove »*domus pro tractandis negotiis*« poznati su sljedeći podatci, koje spominje Krčelić. Pod konac XVI. stoljeća nastala je neka prepirka između kanonika Martina Košutića te lektora i biskupskoga vikara Stjepana Budovčija, kojom prilikom se je prijašnji drzovito ponašao prema potonjemu, uslijed čega je biskup Nikola Zelnicej (1598.—1602.) izdao

sljedeću konstituciju, koju Krčelić ovako priopćuje: »Nicolaus III. Zelniczey aliter Stepanich Episcopus illico post consecrationem, confabulationes omnes, in templo et sacristia Canonicis vetuit, cum sit domus orationis, qui et citationes, ante in Ecclesia usitatas prohibuit; et quarumpiam causarum, in sacristia decisionem et judicia, cum templa non essent Curiae, sed Asyla. Quare in Capitulari Area, prope tiliam pro tractandis negotiis domus exstructa est.«¹⁰

Mislim da se može vjerovati ovom Krčelićevom podatku, jer ga od toga događaja dijeli jedva 140 godina.

Vijećnica koju je Kaptol po Krčelićevom navodu sagradio oko g. 1600., koje se svi mi stariji ljudi još sjećamo, a i slike, koje o njoj još postoje dokazuju, da je to bila građevina iz početka XVII. stoljeća. Nakon obstanaka od kojih 45 godina i ona je postradala prilikom požara 29. Marta 1645. tako da nije bila uporabiva. U kaptolskom arhivu opstoji spis sljedećega sadržaja, koji je u svezi sa požarom:

»Anno 1645. die prima Aprilis Venerabile Capitulum Ecclesiae Zagrabiensis, numero frequenti congregatum, domum suam communem incendio vastissimo una cum toto fere Capitulo ac Civitate Zagrabiensi, nec non Ecclesia Cathedrali Sancto Stephano Regi dicata, et Arce Episcopalis residentiae, conflagrata, Reverendo Domino Nicolao Dyanesevich, Custodi et Canonico Ecclesiae zagrabiensis, reparandam ipsius expensis tradidit et assignavit atque vita ipsius durante possidendam cum omnibus suis pertinentiis, et inhabitandam contulit et donavit, post mortem autem ipsius ad idem gratis redeat et devolvatur, idque ex eo, quia idem Venerabile Capitulum praemissae domus Reparationem minus invigilare potuisset et voluisset, ex quo eidem Domus DEI, Cathedralis nempe Ecclesia tegeđa et reparanda iuisset. Si tamen memorati Domini Custodis Vita sese ad viginti annos non extenderet, extunc in sortem refusionis expensarum in memoratam Domum factarum quotquot anni â dato praesentium ad viginti complendos desiderarentur, tot et singuli eorum pro florenis hungaricalibus duodecim computabuntur, et de eisdem praescripto Domino Custodi disporre licebit, nec ante depositionem talis pecuniae, quantacumque ea foret, idem Venerabile Capitulum valebit Legatarios praeinserti Domini Custodis ex eadem Domo eyicere. Licebit similiter eidem Domino Custodi Boltam, et officinas eiusdem Domus opificibus, et alyis quibus placuerit ipsi locare, et censum pro ipso usu abysdem percepto convertere. Si tamen Mercator Generalis, qualis in Transactione cum Civitatensibus specificatur, per Venerabile Capitulum conduceret, extunc praescriptam Boltham liberum erit Venerabili Capitulo tali Mercatorj locare, et pro ipso censum ab inde

¹⁰ Krcs. Hist. E. Z. Tom. I. p. 314.

proveniens usurpare et convertere. Domus autem praescriptae, pertinentiarumque suarum metae sunt, ab oriente forum Venerabilis Capituli, a meridie Platea communis et fundus domus Casnariana, ab occidente fundus Gregory Buczich, et domus Joannis Politoris Civium saepofati Capituli et à Septentrione Domus Generosi Domini Casparis Orehoczy Vice-Bani, et Commitatum Zagabiensis et Crisiensis Comitatus. Super praemissis autem memorato Domino Custodj nostrae literae Authenticae conceduntur.

Lectum per Capitulum.

De voluntate Capituli:

Franciscus Janchievich Lector m. p.
et Canonicus Zagabiensis.¹¹

Dali je Dianešević iza požara popravio vijećnicu i u njoj se nastanio o tome ne ima podataka. Buduć je g. 1648. postao zagr. prepozit, to se je tada valjda preselio u kuriju prepoziture.

Ovaj je kapt. spis radi toga znamenit, jer dokazuje, da oko polovine XVII. stoljeća su još mnogi svjetovnjaci na kaptolu kuće posjedovali, a osim toga se po tom spisu vidi kako je malen prije bio kaptolski trg.

O sljedećim godinama nije o kapt. vijećnici ništa poznato.

Neko vrijeme mislilo se je, da se mora sve staro porušiti, pak se je i u Zagrebu konstituirao neki odbor za poljepšanje Zagreba, tomu je odboru bio revan član kanonik Ivan Miković, koj je po napatku odbora forsirao uz prodaju sisačke tvrđave, rušenje sjevernih vrata kaptolske tvrđave i vijećnice. Utjecanjem toga odbora na gradsko poglavarstvo je oko g. 1876. Kaptol napokon prihvatio za vijećnicu ponudu od 4000 forinti, te bje vijećnica porušena a oko g. 1924. dalo je isto gradsko poglavarstvo građevnu dozvolu za podignuće na mjestu vijećnice neukusne ribarnice, koja Kaptolski trg nagrđuje a s nikoje strane se tada nije prigovaralo.

Godine 1674. 31. Maja bio je u Zagrebu veliki požar, kojega je opisao u bolonskoj kronici tadanji rektor zagr. kanonik Tomo Augustić. Taj se opis nalazi u bolonjskoj kronici u izvorniku na strani 191. i 192., a u prepisu tipkopisa na strani 190.

Tomo Augustich bio je zagr. kanonik od g. 1668. do 1702. kada je umro kao komarnički arhidakon. Utemeljio je zakladu za profesora špekulativne teologije na zagr. akademiji. Još danas opstoji u zagr. katedralnoj crkvi, oltar sv. Luke, koj je građen novcem Augustičeve ostavine.

Opis požara g. 1674. glasi.

»Eodem anno (1674.) die 25. Juny post horan 2dam pomeridianam Zagrebiae in Civitate in domo Blasy antiqui Judicis, ignis (in quem utique nisi a Parocho defensus fuisset, iniectus extitisset)

¹¹ Acta Capli. antiqua fasc. 31. nr. 16.

exortus est, quo tota et integra Civitas, exceptis solis scholis Jesuitarum, Patribus Capucinis, ac tribus alyis domibus in Cineres redacta fuit. Ex Collegio Jesuitarum eorumque Eccliae, templo Sancti Marci, Monasterio item Monialium ac Ecclesia earum non nisi muri remanserunt. Illinc ad Caplum descendens ignis ex turri Civitatis vicina Monialibus ubi pulvis tormentarius reservebatur, totum tractum a Monasterio Franciscanorum et media Opatovina inclusive, recta linea ex utraque parte sursum domus Dnor. Adm. Rndor. utpote Michaelis Sikuten, Michaelis Simekovich, Petri Bundich, Michaelis Jambrehovich, Michaelis Rosman, Georg. Brezarich, Mathiae Leder, Wolfgangi Krisanich, Stephani Selischevich, Joannis Antolkovich, Matthiae Sztoklasz, Ludovicij Wkozlavich, et usque ad ultimas domus dominorum Praebendariorum pariter ex utraque, parte, cum tota eorum substantia duarum circiter horarum, usque ad primam materiam quasi resolvit, et solo aequavit, ubi tantus ploratus et ullulatus fuit, quod vix dum Troia arderet, maior gemitus populi fuerit, et nisi ventus favorabilis ac pluvia supervenisset, totum pariter et integrum Capitulum Wlcano sacratum fuisset. Ex quo incendio aer infectus a longe etiam graveolentiam spargebat, unde duo eodem die A. R. D. Georg. Brezarich Dubicen. et Michael Simekovich mortui sunt... Moniales hospitio excipiuntur a Parocho Sancti Joannis, circiter diebus 12 postea in Remetinecz maior pars mittitur.«

Nije vjerojatno, da su oba kanonika umrla od smradnoga zraka, štono ga je požar prouzročio, već je možda vjerojatnije, da su umrli od silne uzrujanosti. Brezarić sklonio se je nakon požara u svoj marof u Novoj Vesi, gdje je umro uslijed podatka Kovačevićevoga 12. VII. 1674., dočim je Šimekovićeve kurija bila preko puta franjevačkoga samostana, pak se je on sklonio u njeku kuću u Vlaškoj ulici, u kojoj je umro prema podatku Kovačevića 17. VII. 1674. dakle ne isti dan kao Brezarić.¹²

Godine 1706. 14. Juna, bio je silan požar u Zagrebu, kojega je u bolonjskoj kronici opisao zagr. kanonik Grgur Paravigić. Taj je bio rektorom od 4. VI. 1706. do 22. X. 1708. U kronici je napisao i svoju autobiografiju, prema kojoj su mu prednici bili iz Klisa, a on je kao jedini potomak odrastao na dvoru Zrinskoga, te bio u službi Čikulina gubernatora primorskih imanja Petra Zrinskoga. Nakon tragične smrti Zrinskoga, kada se je na ruševinama obitelji Petra Zrinskoga, uz mnoge druge obitelji podigla i obitelj Čikulina, bio je Paravigić uzgojitelj Franje baruna Čikulinja, koji ga je poslije kao kolator stenjevačke župe imenovao stenjevačkim župnikom, sa koje je g. 1704. postao zagr. kanonik.

¹² Jug. akad. Kovachevich, II. d. 214.

Opis požara g. 1706. prema Paravigićevo^m pisanju glasi:

»Quae dum ita fierent: ecce tibi? Proh dolor. tristissime, et casu tragico vix aliquando audito, plenissimae ad me advolant litterae ab A. R. D. Petro Szissinachky C. Z. transmissae, quibus mihi totam Civitatem Zagrabiensem, cum toto fere Caplo, et cum utriusque Partis suburbys, Praedys, et interjacentibus inter Caplum et Civitatem ad praeterlabentem fluvium situs Domibus, excepta Eppli Arce cum Eccla Caplari, ac Nova Villa Latinorumque vico, die 14. Juny anni praemissi horrendum in modum funditus plane, exceptis muratis, denunciat non sine lacrimis, Wlcano immolata. Quod licet prima fronte, creditu mihi fuit quasi impossibile, ita tamen factum, immo adhuc horribilius, ut is perscripserat, plures ad me datae confirmarunt litterae, fatale illud, et longâ annorum serie deplorandum dictorum locorum Incendium in Seminario Capitulari horâ tertiâ ejusdem diej pomeridianâ suum sumpsisse initium ita denuntiantes, ut intra unicam circiter horam tota fere Zagrabiensis facies Trojae olim Captâe facta sit similima. Abstulit nimirum, et in favillas redegit saevissimus ille Wlcani furor adeo imprimis idem Capitulum, ut non nisi sex circiter, post Monasterium Religiosorum D. Francisci Seraphici, Civium domibus, dicto etiam Monasterio ac Domus muratae R. A. D. Georgy Funtek Archidiaconi Chasmensis et Canonici Zagrabiensis olim a Rssmo et Illmo D. Alexandro Mikulich Eppo olim Zagrabiensi qua Canonico aedificatae, et utrique inde, a dicto Monasterio et murata domo, utrinque Domuum Dnor. Canonicorum (ubi etiam mea reperiatur) usque ad superiorem portam Capituli, percerisset seriei. Cuius indomitae Crudelitati furor licet tam saevus extitit, ut nec in Cellarys, et, ut quidam dixere scripsereque nec in puteis, taceo Domibus, à rebus suppelectilibusque, eo congestis vasisque cum vino abstinuisset adeo, ut plures universam suam suppelectilem, frumentum, vinaque amisissent: inter quos vir integerrimus Thomas Kovachevich, Cantor Rssmus et Zagrabiensis Canonicus exceptâ sola argenteria, et quam habuit pecuniâ aegre per famulum ex Cellario servata universa ammisit ne veste quidem. praeterquam quâ vestitus fuerat sibi relictâ. Similem pariter fere A. R. D. Petrus Pucz Archi: Kemlek et C. Z. Item Rssmus D. Franciscus Vernich Abbas de Szelen et C. Z. ac etiam Petrus Szissinachky C. Z. cum plerumque Civibus fatalem subiere sortem. Licet inquam tam tyrannice saevus et circa Vrble Caplum Wlcani furor extitisset, crudelior tamen superiori Civitati extitit: in qua ne unicam quidem aequae sacram ac profanam aedem, excepta sola penes Justitiae Magistri domum Turri, ac Sanctimonialium Campanilj, reliquit inviolatam sed omnes omnino uno impetus tyrannici furore ligneas solo aequavit, muratas vero miserandum in modum nudis parietibus relictis deturpavit cum universis Religiosorum ac Religiosarum Claustris et habitaculis. Ibi enim insignis S. Marci Evange-

listae Patroni Civitatis illius Parochialis Ecclesiae in medio fort nobili planè loco nobiliter situatae sumitate tecti, cum maiori Ara exustis, nobile certe Campanile pluribus rareaeque magnitudinis et harmoniae Campanis refertum adeo à flammis vjolatum est, ut omnes omnino cum rarioris artis, repercussione videlicet horarum, horologio confractae et liquefactae deciderint. Ibi Insigne imbricibus tectum Societatis JESU Collegium, cum Nobili, ac praeciosa Pharmacopaeja, unâ cum Nobilissimo plane ad invidiam omnium in illa Provincia Scholarum noviter erecto Gymnasio exempta sola ejusdem societatis Divae Catharinae Virgini et Martyri dicata, intrinsecus solum servatâ Eccla, obstupescendum in modum flammis dicata, intrinsecus solum servatâ Eccla, obstupescendum in modum flammis correptum. Ibi Capucinatorum Monasterium et Eccla cum latericis tectis, et tota Eorundem paupere suppellectile Bibliotheca etc. altaribus, servatis solum rebus Sacristiae in Cryptis, horride absumpum. Ibi Sanctimonialium Nobilis et in nobili loco situatus Conventus pariter cum Eccla et altaribus et magna rerum, suarum Suppellectilium jactura miserabiliter incineratus. Ibi tot Privatorum Nobilia aedificia et substantia adeo sunt Wlcano consecrata, ut plurimi ex Craeso Irifacti ex honestissimo statu ad miserandum redacti Colonias cum universa familia ducere debuerint, cum ne suburbia nec praedia, nisi valde pauca et remota, excepta solâ et unicâ Divae Margaritae V. et Martyris Ecclâ ab Ultrice flamma fuerint vjndicata.

Zagrabia itaque ita miserandum in modum exusta, Incolae ejusdem passim rebus suis, et substantys privati mense hoc Junio quid facturi essent, consily inopes et dispersi plerique tandem unitim ad busta properantes, et cum ibidem adhuc degentibus ejusdem consily compotes facti, quidam muros suos contegere, quidam exustis ligneis muratas erigere, quidam vero ex lignis suas extruere domos occepère: jnter quos ex Vrbli Capitulo Rssmus D. Thomas Kovachevich Cantor et C. Z. intra paucum tempus nobilissime curavit aedificari, et perfici inferiorem suam Contignationem in ea procul dubio proxime hyeme hybernaturus. Similiter etiam A. R. D. Gregorius Subbarich Archi: Vaska et C. Z. priori murato aedificio suo, unam domum quam citissime addidit muratam cum cubiculo; et post paucum tempus omnino contextit, alteris segnius in suis construendis procedentibus, tametsi in praeparandis materialibus indefesse ferventibus.¹³

Zagrebački kanonik i rektor bolonjskoga zavoda Adam Antun Čegetek, opisao je u bolonjskoj kronici na 357. strani izvornika, odnosno 381. tipkopisa, požar zagrebački od 16. IX. 1730., a na strani 359. izvornika, odnosno 383. tipkopisa požar Zagreba od 30. V. 1731.

¹³ Bolonjska kronika, izvornik str. 319. prepis tipkopisa str. 336.

Opis požara g. 1730. glasi:

»Hoc anno 16. 7bris exortum fuerat Zagrabiae in Civitate superiori satis grande incendium absumens domos satis copiosas incipiendo à domo Praskachiana, Patribus Capucinis Vicina usque ad domum Hohreggianam prope Ecclesiam S. Marci sitam, facile Civitas tota, aliunde ad ignem extinguendum, ordinaria provisione destituta, in flammis abivisset, nisi speciali Dej misericordia et Bssimae V. Mariae opè à populo superabunde inclamata, ignis extinctus fuisset.«¹⁴

Požar g. 1731. opisuje Čegetek, kako slijedi:

»Jam anno proxime praeterito incendium minabatur Zagrabiae absumptis et incineratis domibus nunullis monebatque in Civitate superiori diligentiorē adhibendam esse ad arcendam ignem curam in Civitate illa, quam fieri solebat: recens etiam adhuc remanserat vulnus inflictum in Anno Dni 1706. mense Junio, Zagrabiae ab igne dum tota Civitas superior cum Collegio PP. Societatis, Scholis, Conventibus PP. Capucinatorum Sanctimonialium, Ecclesiis, inferior autem in majori parte in flammis abiverat illum ipsum Vulnus hoc anno fatale incendium die 30. May Undecima vespertinâ in superiori Civitate ex quonam furno non bene custodito progressum et inchoatum renovavit; magnam superioris Civitatis partem domus scilicet octaginta duas absumens, indeque transvolans in Uno horae quadrante Capitulum incenerare coepit, absumpto Patrum Franciscanorum Coenobio, quamvis lateribus tecto, Canonicorum incipiendo a dicto Conventu in parte utraque ad portam usque superiorem concrematis domibus, meis etiam non parcens sed seriem illam in qua eadem sunt aedificatae usque ad domum Lectoris exclusive foede desolavit, quibusdam nihil praeter vestitum quibusdam parvum in aedibus sub formicibus positis a faucibus eius extrahentibus; hujus rei annuntiatio quamvis animum meum vulnerare potuisset duplici ex Capite primo quia rebus meis non pepercit, secundo quia absens sum ut ysdem ibi provideam, tamen non me commovit, nam scio quod Deo volente aut permitte factum sit, de cuius benignissima manu bona et mala à quolibet fidei sunt humiliter et alacriter accipienda maxime quia damna illata Omnipotentia Divina multipliciter valet resarcire non solum integre, sed et Cumulatè; concrematae sunt autem quindecim Canonicorum: Joannis Musinich Archid. Bexin, Ladislai Bedekovich, Georgy Plepelich, Georgy Dumbovich, Francisci Thauzy, Nicolaj Pepeļko, Davidis Lengyel, Joannich, Radich, Petri Zaverschky, Adam Ztipanich, meae, Stephani Pucz, Georgy Marcellovich, Josephi Pogledich et Petri Mattachich domus: ac in Opato-

¹⁴ Bolonjska kronika, izvornik str. 357. prepis tipkopisa str. 381.

¹⁵ Bol. Kron. izvornik str. 359. tipkopis str. 383.

vina, et sub muro vulgo na potoku in Opatovina quidem domus decem. Na potoku verò duodecim.«¹⁶

Adam Anton Čegetek, koji je opisao ova dva požara u bolonjskoj kronici bio je zagr. kanonik od g. 1727. do 1754. kada je umro kao kustos i generalni vikar biskupa Tausija. Čegetek bio je jedan od najuglednijih kanonika svojega vremena, jer je kao kaptolski kandidat za zagr. biskupsku stolicu dobio od 22 glasujuća kanonika 15 glasova, ali je kraljica prije imenovala zagr. biskupa nego li je kaptolska kandidacija u Beč donešena.¹⁶

O Čegetku je napisao bol. rektor Malenić u bol. kronici: Omnibus rarae virtutibus et celsi ingenii dotibus inclutus, pietate vero ita venerandus, ut eo conspecto unum aliquem se e priscis illis, sanctisque patribus videre existimareŕ. Nec mirum, pietas enim et religio alte animo cordique impressa, in exteriorem etiam corporis speciem, habitumque fundit. Ad haec in componendis, tractandisque negotiis, ita prudens ac felix, ut haud scio, an pluribus saeculis, quisquam Capitulo fuerit utilior.¹⁷

O prenosu slike Gospe od Škrpjela.

Pavao Butorac.

(Nastavak.)

Djelo kan. Balovića. Mnijenje kneza Vjekoslava Vickovića.

16. Na drugome mjestu red je spomenuti kan. Balovića, pisca knjižice »Notizie intorno alla miracolosa immagine di Maria Vergine SS. ma detta dello Scarpello e del celebre suo santuario.«²⁶

U bitnosti se Balović ne razlikuje od Vulovića, jer i on usvaja domaču predaju bez posebnih opazaka, ali uopće pokazuje više tačnosti u prikazivanju povjesnih prilika, ukoliko su u odnosu sa svetištem i razvojem kulta, iskazana Gospinoj slici. U uvodu kaže, da se to štovanje najviše oslanja na tradiciji, staroj malne četiri vijeka. Zatim dodaje neku kritičku refleksiju, kakvih nema kod Vulovića: »Venerabile tradizione, è vero, ma presa però da se sola non varrebbe a dare una morale certezza. Non fu mai priva di sostegno questa tradizione imperrciocchè unqualche scrittore straniero ne ha fatto di quando in quando menzione sparsa quà e là.«²⁷ Sigurno sama predaja ne može da dade moralne si-

¹⁶ Kercs. Annuae i Act. Cap. ant. fasc. 110.

¹⁷ Bol. Kron. pag. 401.

²⁶ Pri ruci mi je tal. prevod, Firenze, 1910.

²⁶ Venezia, Sim. Occhi, 1823.

²⁷ O. c., s. 4.